

Despre munca artistului/ei. O lectură a dosarelor de candidatură a Timișoarei la titlul de Capitală Europeană a Culturii 2021

de grupul h.arta

Am început să lecturăm cele două dosare pregătite pentru candidatura Timișoarei (dosarul pentru preselecție¹ și cel final²) dorind să urmărim în ce fel sunt negociate dezideratele legate de promovarea mediului de afaceri în oraș cu cele legate de dezvoltarea inițiativelor culturale locale. Am urmărit în ce fel au evoluat conceptele candidaturii dintr-un dosar în altul, în relație cu raportarea textului la politicile culturale europene, ce imagine a „Europei” și ce imagine a Timișoarei își dorește textul să reproducă și/sau să creeze.

Cele două dosare sunt identice în ceea ce privește motivațiile, justificările și scopurile lor. Ambele dosare folosesc imaginea revoluției ca pe un punct zero al istoriei, ambele plasează problemele actuale ale orașului ca avându-și baza în trecutul comunist (prezentat mereu ca fiind răul absolut în expresii precum „ghearele regimului totalitar”), ambele dosare au aceeași viziune unilaterală asupra „Europei” ca fiind sursa civilizației și „luminii” (lumina și lupta ei cu întunericul totalitar fiind metafora mereu reluată în ambele texte). În ambele documente, crearea și întărirea legăturii dintre mediul de afaceri, tehnologie, știință și artă este dezideratul indiscutabil. Ambele documente prezintă pe larg în ce fel câștigarea titlului ar avea un impact pozitiv semnificativ asupra dezvoltării turismului în oraș. Ambele texte discută pe larg „multiconfesionalismul, inter- și multiculturalismul” orașului, referindu-se în principal la comunitățile maghiară și germană. Ambele documente au aceeași atitudine de celebrare a tehnologiei fără nicio perspectivă critică asupra acesteia. Ambele documente mizează pe retorica „toleranței” și „incluziunii” în ceea ce privește grupurile defavorizate (romi, comunitatea LGBTQIA, persoane cu dizabilități, persoane vârstnice, etc).

Ceea ce diferă în cele două documente sunt formele concrete pe care le iau aceste idei și atitudini. Tonul exaltat și naivitatea populistă a programelor și proiectelor din propunerea pentru preselecție este înlocuită de un ton mai neutru și mai tehnic în textul dosarului final și de propuneri de proiecte care uneori iau forme mai contemporane și mai aliniată standardelor profesiei artistice. În afara acestor schimbări de formă, modificarea principală față de propunerea de preselecție, așa cum este marcată ea în textul dosarului final, se referă la introducerea unor subiecte numite „sensibile”, cum ar fi includerea unor proiecte legate de feminism și de teoria queer, cât și includerea unor subiecte legate de migrație (axate atât pe deportările în Bărăgan cât și pe actuala „criză a refugiaților”). Dar cadrul general căruia se supun aceste subiecte este tot cel al „valorilor Uniunii Europene”, un cadru în care ideile cu un potențial critic sunt domesticite, sunt făcute a fi parte din zgomotul neoliberal al „diversității și dialogului”, sunt încadrate tonului extatic în care întreaga societate își dă mâna pentru progresul mediului de afaceri din oraș.

„Întunecata moștenire comunistă”

Dosarele de candidatură la titlul de Capitală Culturală Europeană 2021 ale Timișoarei (atât dosarul pentru preselecție cât și cel final) au pe prima pagină o imagine din Revoluția din 1989. Conceptul propus de Timișoara are la bază metafora luminii („a luminii interioare, cu riscul de a nu fi înțeleși” așa cum apare scris la începutul dosarului final). Lumina și lupta acesteia cu întunericul este reluată în diferite forme pe tot parcursul ambelor texte, cu referiri la „scânteia Revoluției” și la „bezna” perioadei comuniste.

În dosarul pentru preselecție, evenimentul de deschidere din ianuarie 2021 ar fi urmat să fie un

¹ http://www.capitalaculturala2021.ro/Files/dosare/timisoara/TM2021%20Bidbook_RO_0610-digital.pdf

² http://www.timisoara2021.ro/wp-content/uploads/2016/08/Bidbook_RO_digital_secure.pdf

halucinant spectacol despre revoluție, în care pe canalul Bega înghețat artificial ar fi fost proiectate „principalele momente ale Revoluției timișorene realizate ‘live’ în culori fluorescente”, intercalate cu imagini de la căderea zidului Berlinului. În timp ce un DJ mixează voci din 1989 din Timișoara și Europa, publicul formează un marș cu făclii aprinse. În dosarul final, descrierea evenimentului de deschidere e mai vagă și metafora centrală este cea a Timișoarei ca fiind primul oraș iluminat electric, dar mixarea „glasurilor revoluției din 1989” continuă să fie parte din eveniment.

Pe tot parcursul textului, în ambele documente, memoria unilaterală a comunismului și asocierea lui cu „bezna” rămâne o constantă. Într-o referire la pierderea spațiului public (care nu este niciodată în cele două texte pierdut în fața capitalului), în dosarul final, problema utilizării neadecvate a acestuia este pusă atât în seama infrastructurii de secol 19, cât și „planificării urbane de tip socialist”.

„Valorile clasei de mijloc”

Proiectul pentru preselecție „își propune să reînvie valorile pierdute ale clasei de mijloc, care au fost dintotdeauna parte a istoriei [Timișoarei]”. În dosarul final, se vorbește într-un mod mai general despre „valori”, dar Timișoara continuă să fie descrisă ca fiind „un oraș relaxat, burghez și individualist”. Acest aspect „burghez” al orașului este adesea sugerat în legătură cu caracterul european al acestuia pe tot parcursul ambelor texte, asociat cu un mod „civilizat” de raportare la Uniunea Europeană și la dezideratele ei de multiculturalitate și „toleranță”. În dosarul final, la secțiunea „Gestionare/ Planuri pentru situații neprevăzute”, un punct slab al „Dimensiunii europene a proiectului” este menționat ca fiind „tendențele naționaliste în rândul categoriilor dezavantajate”.

„Patrimoniul sub reflectoare”

Aceste categorii dezavantajate sunt în centrul atenției în programul despre patrimoniu, în ambele dosare. Clădirile istorice aflate în condiții de degradare, în timp ce sunt încă locuite de chiriași săraci, sunt puse sub reflectoare „pentru a crește nivelul de conștientizare asupra potențialului ridicat al zonelor istorice”. În dosarul de preselecție programul este descris astfel : „Programul *Patrimoniul sub reflectoare* va oferi fiecăreia dintre părțile interesate în problema patrimoniului prilejuri și modalități de a-și exprima punctul de vedere prin intermediul formelor culturale. Spre exemplu, chiriașilor provenind din medii defavorizate li se vor pune la dispoziție camere de luat vederi pentru a documenta și a-și prezenta viața de fiecare zi într-o clădire de patrimoniu degradată, li se va prezenta istoria clădirii și vor participa la acțiuni în calitate de ghizi locali.” Această vedere paternalistă și problematică e cosmetizată în dosarul final, în care categoriile dezavantajate (enumerat ca „tineri romi, migranți, persoane vârstnice”) contribuie cu povești personale la un muzeu digital, la obiecte de realitate augmentată, la piese de teatru și concerte proiectate 3D, etc pentru „promovarea și pregătirea pentru tehnologii inovative în turismul cultural”.

„Recunoașterea potențialului economic al culturii ca investiție esențială”

Nu doar clădirile istorice sunt gândite în sensul unei investiții pentru turism. Întreaga cultură a orașului, cu trecutul și prezentul ei, este văzută ca fiind un util instrument pentru dezvoltarea mediului de afaceri. „Unul din punctele vulnerabile ale sectorului cultural îl constituie dependența lui de fonduri publice și, în consecință, incapacitatea sa de a atrage fonduri private”, declara dosarul de preselecție. În lista intervențiilor în infrastructura pe care proiectul în faza sa de preselecție și le propunea, în ceea ce privește regenerarea urbană, este notat complexul Openville, auto-numit „parc, office, retail, entertainment”, în curs de construire de către compania Iulius Management Center. Acest „spațiu de distracție și relaxare” va include și un Centru de Inovație Tehnologică. Acest punct din lista de regenerare urbană a dispărut în dosarul final.

„Timișoara își propune să se prezinte ca un oraș de întâlnire între știință și tehnologie, IT&C și cultură”, se spune în dosarul final, alături de multe alte referiri la interconexiunea dintre cultură și afaceri, precum „deschiderea unui cluster și centru creativ de către Municipalitate pentru facilitarea de

contacte și colaborări reale între cultură și afaceri”.

„Partea experimentală și creativă [a Timișoarei] este vizibilă încă în special în industriile automotive și IT&C”

Trecutul experimental al orașului, menționate fiind în acest context formația Phoenix și grupul Sigma, este preluat de inovațiile tehnologice. „80% din proiectele din Programul cultural au o componentă online și includ conexiuni digitale în cadrul proiectului.” Multe dintre proiecte presupun strângerea unor povești personale și organizarea lor în muzee digitale, etc. într-o aparență de participare într-un cadru deja trasat al subordonării vieții private capitalului. Tehnologia este celebrată fără nicio întrebare și fără nicio referire la componenta de supraveghere și control a acesteia. În dosarul final, tehnologia digitală nu face decât să „ne îmbogățească dimensiunea noastră umană”.

„Sponsorii sunt publicul. Publicul este sponsor.”

În secțiunea Gestionare/Finanțe a dosarului de preselecție, se spune în legătură cu atragerea sponsorilor privați : „Ni s-a oferit și am primit deja sprijin financiar de la companii internaționale cu reprezentare locală și de la companii locale cum ar fi : Continental, Bega Group, Timișoreana, Staropramen, Hella, Elba, Kathrein România, mobilier Green Forest ș Calculatoare renovate” Mai jos, în următorul paragraf se spune : „[...] în cadrul programului *Orizonturi în mișcare* în ceea ce privește gradul de conștientizare cu privire la poluarea făcută de fabrica de anvelope Continental”. Compania Continental este un poluant major în oraș, împotriva sa având loc de-a lungul timpului numeroase proteste (la care au luat parte uneori și unii/unele dintre membrii/ele echipei proiectului). De asemenea, compania este foarte activă în greenwashing, sponsorizând adesea evenimente „ecologice”.

„Un om de afaceri de anvergură, cu experiență internațională”

„În spatele structurilor noastre de management se află persoane care contestă status quo-ul, au o gândire critică și cred în schimbare”, declară dosarul final, care se încheie menționând de două ori că echipa sa e condusă de femei. Președintele Consiliului director, sub îndrumarea căruia lucrând autoritatea de decizie a proiectului – Directorul executiv- poate fi Primarul sau un reprezentant al mediului economic local. În prezent, președintele Consiliului director este Emil Cristescu, cel care deține majoritatea fostelor platforme industriale din oraș, dezmembrate în perioada de tranziție.

„Timișoara poate deveni un centru de schimb cultural și stabilitate în regiune.”

Ambele dosare se încheie cu o referire la zidul împotriva refugiaților construit în Ungaria. „Aflată la doar o oră de mers cu mașina de Timișoara, Ungaria își asumă identitatea de ‘copil problemă’ al Europei, construind ziduri pentru a opri fluxul de refugiați.”

Sorin Mihai Grindeanu, listat la finalul proiectului care a câștigat titlul de Capitală Europeană a Culturii, în calitate sa de Președinte al Consiliului Județean Timiș, pe 13 septembrie, cu câteva zile înainte de anunțarea câștigării titlului, a răspuns astfel întrebării unui site de știri local dacă este dispus să ridice un gard, precum vecinii din Ungaria : „nu știu, deocamdată nu sunt atribuțiile consiliului județean. Sunt alte instituții care pot să prevină un asemenea val. Așa cum au știut să ia măsuri până acum o lună. Primarii au spus că ar face garduri. Eu văd asta ca pe o ultimă soluție, dar nu o exclud. (...) Eu v-am spus că am avut discuții cu primarii de pe zona de frontieră. Unii dintre ei sunt preocupați, dacă nu chiar toți, au experiențe de acest tip în ultimele săptămâni și atunci e normal să ai un asemenea plan de rezervă”.³

³ <http://www.pressalert.ro/2016/09/exclusiv-presedintele-consiliul-județean-timis-nu-exclude-ridicarea-de-garduri-anti-migranti-la-granita-cu-serbia-ce-mesaj-transmite-bucurestiului-video/>

„În spatele oricărui progres tehnologic se află o ființă umană, fie că e vorba despre un inventator, de un întreprinzător curajos, de un hacker, de un miner prins în capcana conflictelor armate, de un copil ce lucrează ilegal pe linii de asamblare a gadget-urilor sau de o persoană ce conferă o nouă viață deșeurilor electronice.” Acest citat din dosarul de preselecție este doar un exemplu printre multe altele în care categorii antagonice sunt aduse demagogic împreună. Crearea unui mediu stabil, lipsit de tot ce e problematic și indezirabil, în care toate tensiunile sunt șterse, în care toate vocile critice sunt reduse la tăcere, în care toate pozițiile sunt egalizate, toate acestea sunt dezideratele necesare pentru dezvoltarea economică a orașului. Proiectul cu care Timișoara a câștigat titlul de Capitală Europeană a Culturii nu ascunde în niciun fel că principala sa prioritate este dezvoltarea mediului de afaceri și a turismului în oraș și folosirea culturii în acest scop. Ceea ce am urmărit pe parcursul lecturării celor două documente a fost modul în care această structură monolitică, în care mediului economic privat îi este conferită întreaga putere asupra resurselor culturale din oraș (bani publici, instituții, inițiative, oameni) este cosmetizată prin eforturile artiștilor/lor, lucrătorilor/toarelor culturali/e, scenei alternative care a ales să se implice în proiect la diverse niveluri. Am văzut cum tonul naiv din dosarul de preselecție, cu inflexiunile lui amatoricești și kitsch ia nuanțe mai potrivite scenei de artă contemporană în dosarul final (chiar dacă tonul rămâne cel al demagogiei neolibérale). Am văzut cum subiecte precum feminismul, teoria queer, migrația sunt incluse în proiect. Am urmărit munca acestor oameni care se consideră alternativi/e, vizibilă în dosarul final, și felul în care ideile lor se subordonează structurii proiectului. Am citit felul în care ideile lor devin parte din aceleași enumerări de categorii antagonice care își dau mâinile într-o mare celebrare a ștergerii tuturor contradicțiilor și a oricărui potențial.

Timișoara, septembrie 2016